בינת ההלכה | הלכות טבילת כלים | שיעור א

דיני הכלים החייבים בטבילה

יורה דעה סימן ק"כ סעיף א, עם ביאור שיטות נושאי הכלים

לשון השולחן ערוך

"הקונה מהעובד כוכבים כלי סעודה של מתכת או של זכוכית, או כלים המצופים באבר מבפנים, אף על פי שהם חדשים צריך להטבילם במקוה או מעיין של ארבעים סאה".

הרמ"א: "יש אומרים דכלים המצופים באבר, אפילו בפנים, יטבול בלא ברכה, וכן נוהגין".

<u>ביאור ההלכות ושיטות הפוסקים</u>

א. אילו כלים חייבים בטבילה

הקונה מן הגוי כלי סעודה העשויים מתכת או זכוכית חייב להטבילם קודם השימוש. דין זה נלמד מכלי מדין, שנאמר (במדבר לא, כג) "כל דבר אשר יבא באש תעבירו באש וטהר, אך במי נדה יתחטא".

הט"ז (ס"ק א) מבאר שדווקא כלי סעודה חייבים בטבילה, שהרי נאמר בתורה "כל דבר אשר יבא באש", ואין דרך להשתמש באש אלא לצורכי סעודה. לפיכך, אין כל כלי מתכת חייב בטבילה, אלא דווקא כלי המשמש לצורכי אכילה ושתייה או להכנת המאכל, כפי שיתבאר בסעיפים הבאים.

ב. טעם מצוות טבילת כלים

הט"ז (ס"ק א) מבאר שטעם הטבילה הוא כדי שיצאו הכלים מטומאת הגוי לקדושת ישראל. לפיכך, טבילת כלים אינה באה להוציא בליעות של מאכלות אסורות, אלא היא דין בפני עצמו, הנובע מהעברת הכלי מרשות הגוי לרשות ישראל.

מטעם זה, אפילו כלי חדש לגמרי, שלא השתמש בו הגוי מעולם, חייב בטבילה. וכן כלי משומש שהוכשר מבליעות האיסור עדיין צריך טבילה, משום שהכשר הכלי וטבילתו הם שני דינים נפרדים.

ג. כלי מתכת וכלי זכוכית

כלי מתכת חייבים בטבילה מן התורה, שהרי נאמר בפרשת כלי מדין "אך את הזהב ואת הכסף את הנחושת את הברזל את הבדיל ואת העופרת", והם ששת מיני המתכות שנזכרו בתורה.

כלי זכוכית חייבים בטבילה מדרבנן, כמבואר בגמרא (עבודה זרה עה, ב), מפני שיש להם דמיון לכלי מתכת, שאם נשברו אפשר להתיכם ולעשות מהם כלים חדשים. וכן מבאר הט"ז (ס"ק א).

נמצא שכלי מתכת חייבים בטבילה מן התורה, ואילו כלי זכוכית חייבים מדרבנן, ומכל מקום בשניהם מברכים על הטבילה.

ד. מה הם כלים המצופים באבר

אבר הוא עופרת, שהיא אחת המתכות שנזכרו בתורה. בזמנם היו עושים כלי חרס ומצפים אותם בחומר המכיל עופרת, כדי ליצור משטח חלק ואטום, שאינו סופג את המאכל והמשקה כחרס רגיל. ציפוי זה נעשה בדרך של זיגוג, ואין הכוונה בהכרח לשכבת עופרת מתכתית ממש.

דיני הכלים החייבים בטבילה

הש״ך (ס״ק א) מבאר שהשולחן ערוך מדבר בכלי חרס וכיוצא בהם המצופים באבר. כלומר, עיקר הכלי עשוי מחומר שאינו חייב בטבילה, אלא שיש עליו ציפוי של חומר מתכתי.

ויש להבחין בין כלי שעיקרו מתכת, החייב בטבילה מצד עצמו, לבין כלי חרס שיש עליו ציפוי מתכתי, שבו יש לדון אם הציפוי מחייב את הכלי בטבילה.

ה. כלי חרס המצופים באבר מבפנים

המחבר פוסק שכלי חרס המצופים באבר מבפנים חייבים בטבילה. הטעם הוא שהציפוי נמצא במקום שבו משתמשים בכלי, והמאכל בא במגע עם הציפוי המתכתי.

אולם הרמ״א מביא בשם הסמ״ק ואיסור והיתר הארוך, שיש אומרים שאפילו כאשר הכלי מצופה מבפנים, יש להטבילו בלא ברכה, ומסיים שכן נוהגים.

הט״ז (ס״ק ג) מבאר שטעם השיטה המקילה הוא שהציפוי הפנימי אינו אלא לנוי. כלומר, אף שהמאכל נוגע בציפוי, אין הציפוי נחשב לעיקר הכלי, ולכן אין לברך על טבילתו.

הש״ך (ס״ק ג) מדגיש שדברי הרמ״א הם שיטה החולקת על הדעה הראשונה שהביא המחבר.

נמצא שלדעת המחבר כלי חרס המצופה באבר מבפנים חייב בטבילה בברכה, ואילו לדעת הרמ״א מטבילים אותו בלא ברכה, מחמת השיטה הסוברת שאין הציפוי מחייב טבילה גמורה.

ו. כלי חרס המצופים באבר מבחוץ בלבד

כאשר הכלי מצופה באבר מבחוץ בלבד, והמאכל אינו נוגע כלל בציפוי, יש מקום לומר שאין הציפוי מחייב טבילה, מפני שעיקר תשמיש הכלי נעשה בצד הפנימי שאינו מצופה.

אולם הש״ך (ס״ק ד) מביא בשם המרדכי, שאפילו כלי המצופה באבר מבחוץ בלבד צריך טבילה בלא ברכה.

נמצא שאף שהציפוי אינו במקום תשמיש המאכל, יש שיטה המחייבת טבילה מחמת עצם הציפוי המתכתי, אלא שאין לברך על טבילה זו.

ז. כלי חרס המצופים באבר מבפנים ומבחוץ

הפרי חדש, שהובא בבאר היטב (ס״ק ב), מחלק בין כלי המצופה באבר מבפנים בלבד, שמטבילים אותו בלא ברכה, לבין כלי המצופה מבפנים ומבחוץ, שחייב בטבילה בברכה.

ביאור החילוק הוא שכאשר הציפוי נמצא מבפנים ומבחוץ, יש לו חשיבות גדולה יותר, ואין לראותו כציפוי פנימי לנוי בלבד.

נמצא שלשיטה זו יש הבדל בין שלושה אופנים: ציפוי מבפנים בלבד, ציפוי מבחוץ בלבד, וציפוי מבפנים ומבחוץ. כאשר הציפוי נמצא משני הצדדים, החיוב חמור יותר, ולדעת הפרי חדש יש לברך על הטבילה.

ח. כלי חרס המצופים בזכוכית

הש״ך (ס״ק ב) מביא בשם איסור והיתר הארוך (כלל נח, דין עט), שכלי חרס המצופים בזכוכית דינם ככלים המצופים באבר.

דיני הכלים החייבים בטבילה

כלומר, אף שעיקר הכלי עשוי חרס, מכל מקום יש לדון בחיוב טבילתו מחמת הציפוי העשוי זכוכית, שהיא חומר החייב בטבילה מדרבנן.

לפיכך, גם כלי חרס המצופה בזכוכית אינו נחשב בהכרח לכלי חרס פשוט הפטור מטבילה, אלא יש להטבילו לפי דיני הכלים המצופים שנתבארו לעיל.

יש להעיר שאין ללמוד מכאן באופן גורף את דינם של כל כלי החרס המזוגגים המצויים בזמננו, משום שיש סוגים שונים של זיגוג וציפוי, ויש לדון בכל אחד מהם לפי מהותו.

ט. מנהג העולם שלא להטביל כלי חרס מצופים

הש"ך (ס"ק ד) מביא את דברי הב"ח, שתמה על מנהג העולם להשתמש בקדרות חרס המצופות באבר מבפנים בלא טבילה כלל.

שהרי אפילו לדעת הרמ"א, שפסק להטביל בלא ברכה, לא נאמר שהכלי פטור מטבילה, אלא שאין לברך על טבילתו.

לפיכך, אין ללמוד מדברי הרמ"א היתר להשתמש בכלים אלו בלא טבילה, אלא יש להטבילם בלא ברכה.

י. כיצד מטבילים כלי שחיובו בלא ברכה

הש"ך (ס"ק ה) כתב שראוי להטביל כלי המצופה באבר יחד עם כלי אחר שחייב בטבילה בברכה, ולברך על שניהם, וכן כתב איסור והיתר הארוך.

הטעם הוא שכאשר יש ספק אם הכלי חייב בטבילה בברכה, אין לברך עליו בפני עצמו משום ספק ברכות. אולם כאשר מטבילים אותו יחד עם כלי אחר שחייב בברכה בוודאות, אפשר לכלול את שניהם בברכה אחת.

לפיכך, ראוי למי שיש לו כלי חרס מצופה באבר להטבילו יחד עם כלי מתכת החייב בטבילה בברכה, ובכך לצאת מן הספק.

יא. שיעור המים הנצרך לטבילת כלים

המחבר פוסק שצריך להטביל את הכלי במקווה או במעיין שיש בהם ארבעים סאה, אפילו כאשר הכלי קטן ביותר.

מקור הדין בגמרא (עבודה זרה עה, ב), שדרשו מן הפסוק "אך במי נדה יתחטא", שצריך להטביל את הכלים במים שהנידה טובלת בהם, דהיינו ארבעים סאה.

אולם נחלקו הראשונים האם גם במעיין צריך ארבעים סאה.

דעת הסמ"ק, שהביא הטור, שאף על פי שלעניין טבילת כלים מטומאה מצאנו שמעיין מטהר כלים בפחות מארבעים סאה, מכל מקום בטבילת כלים הנקנים מן הגוי צריך ארבעים סאה אף במעיין.

דעת הטור, שאין להחמיר בטבילת כלי גויים יותר מבטבילת כלים מטומאה. לפיכך, כשם שבטבילת כלים מטומאה מועיל מעיין בפחות מארבעים סאה, כך יש להקל גם בטבילת כלים הנקנים מן הגוי.

בינת ההלכה | הלכות טבילת כלים | שיעור א

דיני הכלים החייבים בטבילה

הט״ז (ס״ק ב) מאריך בביאור שיטת הטור, ומבאר שיסוד טבילת כלי גויים נלמד מטבילת כלים טמאים, ולכן אין להחמיר בטבילתם יותר מן הדין שממנו נלמד חיוב הטבילה, אלא במקום שהתורה גילתה בפירוש שצריך ארבעים סאה.

המחבר פסק כדעת הסמ״ק, שצריך ארבעים סאה בין במקווה ובין במעיין.

ובבאר הגולה (אות ז) הביא בשם התוספות (עבודה זרה עה, ב), שאף שלטבילת מחטים וצינוריות מטומאה די מן התורה ברביעית, מכל מקום טבילת כלי מדין היא חידוש, וצריך בה ארבעים סאה.

נמצא שלהלכה אין להטביל כלי סעודה שנקנו מן הגוי במעיין שיש בו פחות מארבעים סאה, אף אם הכלי קטן ביותר.

דינים העולים

א. הקונה מן הגוי כלי סעודה של מתכת או זכוכית חייב להטבילם קודם השימוש, אפילו הם חדשים לגמרי.

ב. כלי מתכת חייבים בטבילה מן התורה, וכלי זכוכית חייבים מדרבנן, ובשניהם מברכים על הטבילה.

ג. כלי חרס שאינם מצופים פטורים מטבילה. אבל כלי חרס המצופים באבר מבפנים חייבים בטבילה לדעת המחבר, ולמנהג הרמ״א מטבילים אותם בלא ברכה.

ד. כלי חרס המצופים באבר מבחוץ בלבד, לדעת המרדכי יש להטבילם בלא ברכה, כפי שהביא הש״ך.

ה. כלי חרס המצופים באבר מבפנים ומבחוץ, לדעת הפרי חדש חייבים בטבילה בברכה.

ו. כלי חרס המצופים בזכוכית, כתב איסור והיתר הארוך שדינם ככלים המצופים באבר, והביאו הש״ך.

ז. כלי שחייב בטבילה בלא ברכה, ראוי להטבילו יחד עם כלי אחר שחייב בטבילה בברכה, ולברך על שניהם.

ח. אין להשתמש בכלי החייב בטבילה בלא ברכה קודם טבילתו, וכפי שתמה הב״ח על מנהג העולם שלא להטביל קדרות המצופות באבר.

ט. טבילת כלים הנקנים מן הגוי צריכה ארבעים סאה, בין במקווה ובין במעיין, כדעת הסמ״ק שפסק המחבר, אף שהטור חולק לעניין מעיין.

מקורות: שולחן ערוך יורה דעה ק״כ, א, ט״ז ס״ק א–ג, ש״ך ס״ק א–ה, באר היטב ס״ק א–ב, באר הגולה אות ז, וטור ובית יוסף שם.